

Nr 90

Utlåtande i anledning av väckta motioner om anslag till ett register till arbetet Noraskogs arkiv.

(2:a avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sundelin* (I: 320) och den andra inom andra kammaren av herrar *Berggren* och *Nordqvist* i Karlskoga (II: 322), har hemställts, att riksdagen måtte besluta att till styrelsen för Noraskogs arkiv för budgetåret 1955/56 anvisa ett anslag av 40 000 kronor för upprättande och tryckning av ett register till det bygdehistoriska arbetet Noraskogs arkiv I—VI (1889—1928).

Till stöd för detta yrkande har anförts bland annat följande.

Johan Johansson i Noraskog var ledamot av riksdagens andra kammare under åren 1870—1902, medlem av flera utskott, bland dem bevillnings-, konstitutions- och bankoutskotten (tidvis i egenskap av vice ordförande), medlem av talmanskonferensen och andra kammarens ålderspresident 1896—1902. Han var vidare riksgäldsfullmäktig under åren 1884—1888 och 1892—1905 och redigerade de kända verken »Sakregister till Rikets ständers protokoll med bihang 1809—66» och »Register till riksdagens protokoll med bihang tiden 1867—99». Johansson avled den 2 februari 1905.

Vid sidan av sin politiska verksamhet utövade Johan Johansson ett flitigt skriftställarskap såsom historiker, urkundsutgivare och hembygds- eller som han själv kallade det bygdeforskare. Alster av hans penna i detta avseende är till exempel »Försök till historisk beskrifning öfver Stadra och Finnå bruk» (1872), »Om Noraskog, äldre och nyare anteckningar» (I—III, 1875—1887) och »Statens vinst af kyrkan inom Nerike genom reformationen» (1896). Viktigast av Johan Johanssons bygdehistoriska författarskap är dock det stora arbetet »Noraskogs arkiv» (1889—1928), vilket nu omfattar 6 band om cirka 3 350 trycksidor. Av detta utgav Johan Johansson själv 4 band och ett häfte; största delen av det övriga har utgivits av styrelsen för Noraskogs arkiv, en institution som tillkommit genom bestämmelser i ett testamente av Johan Johanssons efterlämnade, år 1914 avlidna maka. Härigenom — och genom tidigare gåvor — donerade hon sin makes bibliotek, handskrifter och manuskriptsamlingar till församlingen och kommunen i hemorten.

Noraskogs arkiv betraktade Johan Johansson själv utan tvivel såsom sitt huvudverk inom bygdeforskningens område. Att detta arbete är en värdefull källa för historisk och bygdehistorisk forskning erkännes numera av alla. Arbetet lider emellertid av en defekt, som i avsevärd grad minskar dess användbarhet. Det saknar register. Tiden för upprättande av ett generalregister till hela arbetet synes nu vara inne. Det nuvarande tillståndet, vilket innebär att en värdefull historisk källa ligger föga utnyttjad på grund av brist på tjänligt register, kan inte längre få fortbestå. Styrelsen för Noraskogs arkiv har också insett detta och tagit initiativet till upprättande och tryckning av ett register. En vädjan från styrelsen har utgått till de

närmast berörda ortskommunerna och resulterat i att betydande belopp tecknats såsom bidrag till register under förutsättning att övriga behövliga medel anskaffas på annat håll; närmast har man tänkt sig anslag av staten. De kommunala anslagen uppgå till sammanlagt 11 500 kronor, varav 5 000 från Nora stad, 5 000 från kommunen Noraskog, 1 000 från Hällefors och 500 från Grythyttan.

Huru stort är då det belopp, som det gäller att ytterligare anskaffa? Excerperingen av ort- och personnamnen beräknas draga en arbetskostnad av cirka 10 000 kronor. Excerperingen för sakregistret torde förslagsvis kunna uppskattas till ett belopp av 5 000 kronor eller hälften av vad excerperingen av ort- och personnamn sammanlagt beräknats kosta. Därtill kommer så utgifter för nödvändigt arbetsmaterial, excerperingslappar, förvaringslådor m. m. samt medel till semesterersättning åt excerperingspersonalen. Sättes var och en av dessa poster till 1 000 kronor, så är den sammanlagda arbetskostnaden uppe i 17 000 kronor. Det efter denna excerpering upprättade registret torde kunna beräknas nå ett omfång av cirka 400 sidor eller 25 tryckark. Enligt en erhållen offert från Almqvist & Wiksell i Uppsala skulle arkpriset kunna fixeras till 625 kronor eller 15 625 för hela registret. Denna summa bör ökas med 10 procent för extra korrigeringskostnader, sammanlagt således cirka 17 000 kronor. Härutöver erfordras medel för två stora nödvändiga poster: dels för excerperingens planering och övervakning samt manuskriptets färdigställande, dels för en synnerligen omsorgsfull korrekturläsning, förbunden med vittgående kontroll av källorna. Det torde vara sangviniskt att föreställa sig, att man kan pressa ned någondera av dessa utgiftsposter väsentligen under 10 000 kronor.

Sammanlagda kostnaderna för upprättande och tryckning (i 500 exemplar) av ett ortnamns-, personnamns- och sakregister till Noraskogs arkiv skulle således enligt ovanstående kalkyler kunna beräknas uppgå till 54 000 kronor. Därav finnas 11 500 kronor redan disponibla. Ett par tusen kronor kan väntas inflyta genom försäljning av registret, då det blir färdigt; detta belopp kan av styrelsen för Noraskogs arkiv förskottas ur arkivfonden, vilken för närvarande uppgår till 6 å 7 000 kronor. Det återstår då att skaffa cirka 40 000 kronor.

I den mån redogörelse här ovan icke lämnats för den i motionerna anförda motiveringen hänvisas till motionen II: 322, vid vilken såsom Bilaga fogats ett av riksarkivarien Ingvar Andersson i ärendet avgivet yttrande. Riksarkivarien har däri framhållit, att ett register till »Noraskogs arkiv» otvivelaktigt skulle fördubbla verkets användbarhet och vara till nytta såväl för bygdens lokala forskning som för historisk forskning i allmänhet.

Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttranden över de ifrågavarande motionerna av riksarkivet samt vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien.

Riksarkivet har anfört huvudsakligen följande.

Riksarkivet betraktar frågan om anslag till nämnda register främst ur den synpunkten, om det föreslagna registret på ett verksamt sätt kan befördra forskningen. Med hänsyn till det stora material av både riks- och lokalhistoriskt intresse, som kommit till användning i arbetet Noraskogs arkiv men som på grund av dess uppläggning är svåröverskådligt och ofta förbises, finner riksarkivet det otvivelaktigt, att det ifrågasatta registret skulle bli till många forskares nytta. Riksarkivet har icke ansett sig böra ingå på frågan om denna uppgifts angelägenhetsgrad i jämförelse med andra

tänkbara uppgifter av motsvarande slag. Enligt dess uppfattning föreligga fullgoda skäl för anslag till ett register till arbetet Noraskogs arkiv.

Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien har i enlighet med i ärendet avgivet yttrande av akademiens historiska nämnd anfört följande.

Historiska nämnden ansluter sig till det av motionärerna framförda förslaget såsom ett länge saknat, välkommet medel att praktiskt tillgängliggöra det rika materialet i en av våra viktigaste och mest omfattande hembygdspublikationer. Ett sådant register skulle utan tvivel beteckna en vinning för flera olika grenar av vår historiska vetenskap och samtidigt kunna påräkna tacksamhet i vidsträckt lokalhistoriskt intresserade kretsar. Nämnden kan därför utan tvekan tillstyrka åtgärder i det syfte som i motionerna avses. I förevarande fall har det syntts nämnden obehövt att ingå på någon närmare avvägning av angelägenhetsgraden för nu avsedda ändamål i förhållande till andra jämförliga vetenskapliga anslagsbehov.

Utskottet är ense med motionärerna och de i ärendet hörda myndigheterna om värdet av att ett register till verket »Noraskogs arkiv» utarbetas, varigenom det rika materialet i en av våra viktigaste och mest omfattande hembygdspublikationer kan komma att praktiskt tillgängliggöras. Utskottet finner det därför befogat att statligt stöd i någon form lämnas för ovannämnda arbetes utförande. Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att taga ifrågasatta frågor under närmare omprövning. Utskottet vill för sin del ifrågasätta om icke anslag ur lotterimedelsfonden kan i viss utsträckning ställas till förfogande för berörda ändamål samtidigt som utskottet förutsätter, att genom styrelsens för Noraskogs arkiv försorg undersökes huruvida icke understöd kan påräknas även från annat håll.

På grund av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 320 och II: 322, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet anfört.

Stockholm den 22 april 1955

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från första kammaren: herrar Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Ohlson, Iwar Anderson, Näsgård, Leander, fröken Andersson, herrar Näström, Pålsson, Sundelin, Gustaf Andersson, Einar Persson, Birger Andersson, Thun och Jacobsson; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Ward, Malmborg i Skövde, Bergström, Ståhl, Lindholm, Eriksson i Sandby, Åkerström, Hoppe, Staxäng, fröken Elmén, herrar Johansson i Mysinge, Hansson i Skegrie, Andreasson och fröken Vinge.